

1. Úloha platební bilance v mezinárodních ekonomických vztazích

1.1. Krátký pohled do historie

- **Význam obchodní bilance z hlediska stavu ekonomiky**

Zahraničně obchodní vztahy byly vždy považovány za mimořádně důležité a byl jim přikládán zvláště velký význam. Ve studiu těchto vztahů se hledaly známky rozvoje a úpadku národního hospodářství. V dřívějších dobách byla bilance zahraničního obchodu zbožím považována za zcela neomylný ukazatel růstu nebo poklesu ekonomiky příslušného státního útvaru. Přebytek vývozu nad dovozem zboží (aktivní obchodní bilance) představoval v ekonomice příznivý stav a převis dovozu nad vývozem zboží (pasivní obchodní bilance) byl považován za nepříznivý ekonomický stav. Později se ukázalo, že pasivní obchodní bilance nemusí znamenat špatný ekonomický obraz a nemusí mít za následek nebo být příčinou ekonomického ochuzování příslušného státu. Stejně tak se změnil názor na aktivní obchodní bilanci, která nemusela vždy znamenat dobrý stav ekonomiky a její výsledek nemusel vést k ekonomickému bohatnutí takového státu. Postupem času se došlo k závěrům, že zahraničně ekonomická rovnováha či nerovnováha nespočívá jen ve vztahu mezi nominálním objemem nebo růstem (reálně) vývozu a dovozu zboží.

- **Rozšíření mezinárodních transakcí**

Byla potvrzena (nikoliv objevena) existence jiných než jen zbožových zahraničních operací, které je třeba vzít v úvahu při hodnocení mezinárodních ekonomických transakcí. Znamenalo to, že k mezinárodnímu pohybu zboží, tj. k obchodní bilanci, byl nutno přičlenit i jiné ekonomické položky: nejprve jen mezinárodní pohyb služeb a posléze i mezinárodní pohyb důchodů, jednostranných převodů, dlouhodobého a krátkodobého kapitálu, jakož i změnu v devizových rezervách. Konkrétně to znamenalo započítávat do mezinárodních ekonomických vztahů takové operace (položky) jako např. mezinárodní cestovní ruch, mezinárodní dopravní a spojové služby, pojišťování, úroky ze zahraničních úvěrů, dividendy, zisky a jiné výnosy ze zahraničních investic, dary a hotovosti, zboží nebo služby bez protihodnot (jednostranné převody), přímé zahraniční investice, zahraniční obchod cennými papíry, mezinárodní úvěry (půjčky a výpůjčky), nákupy a prodeje měnového zlata a další kapitálové přesuny.

- **Platební rozvaha – mlhavý pojem**

Tento pozvolný a postupný přechod od obchodní bilance (zbožové) k širšímu pojetí ekonomických vztahů k zahraničí znamenal významné kroky v mezinárodní hospodářské teorii. Takové pojetí zahrnování všech mezinárodních ekonomických transakcí vedlo zpočátku k pojmu platební rozvaha. Pro statistiku zabývající se tehdy zjišťováním údajů a sestavováním bilance příjmů určitého státu ze zahraničí a výdajů tohoto státu do zahraničí, která měla zahrnovat veškeré platby bez ohledu na to, z jakých důvodů vznikly (příčemž musela pracovat se zcela konkrétními statistickými ukazateli), byl však tento pojem poněkud neurčitý a nejasný. Bylo proto nutné buď znova vymezit nebo nahradit mlhavý pojem platební rozvahy. Znamenalo to zároveň hledání způsobu jak co nejlépe a co nejracionálněji postupovat při statistickém zjišťování podkladů o všech mezinárodních ekonomických aktivitách a při přípravě takových sestav, které by zahrnovaly všechny zahraniční ekonomické transakce.

- **Platební bilance – všeobecně přijatý pojem**

Problém tudíž spočíval v terminologii, neboť bylo zřejmé, že taková statistická sestava, která zahrne všechny zahraničně ekonomické operace včetně pohybu peněz a kterým je přisuzován stejný význam (zboží, služby, kapitál, peníze), musí nahradit dosavadní výrazy (obchodní bilance, platební rozvaha) a najít pojem, z něhož by bylo zřejmé, že zahrnuje všechny ekonomické hodnoty (položky), které se převádí z jednoho státu do druhého státu.

Lze ponechat stranou to, co státy do zahraničí dávají a co ze zahraničí dostávají, aby uspokojily své rozmanité ekonomické potřeby. Rozhodující bylo uznání, že při všech zahraničně ekonomických transformacích se jako platebního prostředku používají peníze. Všem co bylo předmětem, jež se dodává z jednoho státu, odpovídá dohodnuté množství peněz z druhého státu. Určité peníze však představují zákonné platidlo pouze uvnitř daného státu a nemohou tudíž zůstat navždy na hranicích toho státu, v němž jsou platidlem. Musí se tam jednou vrátit. Valuty, které ze zahraniční peněžní půjčky přijdou do zahraničí, musí jít zpět do mateřského státu a poté za ně z tohoto státu plynou ven do zahraničí zboží, služby a jiné ekonomické

hodnoty. Mezi státy se tak udržuje vzájemný tok statků a služeb z jedné strany a tomu odpovídající zahraniční platby z druhé strany. Pro důležitost takových plateb je jim věnována všeobecně zvláštní pozornost, zejména však v účetnictví a ve statistice. Zjišťují se důvody jejich vzniku (za co a odkud) a podle těchto důvodů se připravují určité sestavy, v nichž jsou zaznamenány na jedné straně platby do zahraničí a na druhé straně platby ze zahraničí (vydáno a přijato). Takovým sestavám se posléze začalo říkat platební bilance. Dodnes není zcela zřejmé, kdo a kdy použil tento pojem v odborné literatuře jako první.

1.2. Postavení platební bilance

- **Povaha platební bilance**

Z dnešního hlediska je důležité, že mezinárodní hospodářství prostupuje všechny součásti národní (domácí) ekonomiky každého moderního státu. Mezinárodní obchod se musí shodovat s tím, co je výhodné pro domácí ekonomiku a musí být v souladu s cíli každého národního hospodářství, což platí pro všechny strany provádějící ekonomické transakce. Hledisko, ze kterého se posuzuje příslušný ekonomický jev (událost, věc), nepředstavuje velký rozdíl mezi vnitřním a vnějším obchodem. Národní (domácí) ekonomiku ovlivňuje výroba, výrobní náklady, zaměstnanost, mzdy, důchody, ceny, úroky atd., s čímž souvisí schopnost provádět zahraničně ekonomické operace, tj. schopnost obchodovat a investovat v zahraničí. Způsob fungování mezinárodních ekonomických vztahů je výtvořem států i mezinárodních organizací a je jimi určován. Důležitým činitelem ve vývoji filozofie mezinárodního hospodářství byly vědecké instituce (školy, směry), které sledovaly pohyb zboží, služeb, darů, kapitálu, peněz mezi jednotlivými státy (jejich hranicemi) a na základě výsledků statistických zjišťování usilovaly o vytvoření určité soustavy faktů, tj. uskutečněných zahraničně ekonomických operací. Cílem bylo, aby tato fakta ukazovala povahu, charakteristické rysy a vlastnosti mezinárodních hospodářských vztahů a souvztažností mezi nimi. K jejich popisu byly vytvářeny zásady, definice, členění, klasifikace atd. podle subjektů a jevů. Mnohé z nich jsou dodnes funkční a podmiňují způsob provádění mezinárodních transakcí.

- **Význam sourodství pro sestavení platební bilance**

Platební bilance (jak byla pojímána dříve i jak je pojatá v současné době) zobrazuje mezinárodní ekonomické transakce, které patří k nejsložitějším činnostem v národním hospodářství každého státu. Podle stupně výhodnosti zahraničně ekonomických operací, tj. podle toho, co příslušný stát do zahraničí dává a co ze zahraničí dostává, nebo i podle dalších kritérií je možno členit platební bilanci do určitých relativně stejnorodých ekonomických kategorií. Platební bilance je obvykle definována jako statistická sestava uspořádání hospodářských transakcí mezi ekonomickými subjekty jednoho státu a subjekty ostatních států. Přehledné statistické tabulky ukazují mimořádně důležité výsledky všech zahraničních převodů (přesunů) ekonomických hodnot státu během určitého období (měsíce, čtvrtletí, roků). Poskytuje nejen základní podklad a nástroj analýzy mezinárodních ekonomických vztahů, nýbrž tvoří rámec pro zdokonalování již vypracovaných teorií mezinárodního obchodu i pro studium jeho vlivu na vnitřní a na vnější hospodaření států. Všeobecně se uznává, že neexistují vhodnější prostředky pro analýzu rovnováhy (nerovnováhy) v mezinárodních ekonomických vztazích, než jaké poskytuje platební bilance.

1.3. Členění platební bilance

- **Horizontální struktura platební bilance**

Platební bilanci je možno elementárně členit na položky běžné a kapitálové. Vymezení jednotlivých položek, kterých je více než sto a uspořádání do několika základních skupin na základě určitých společných znaků, představuje horizontální strukturu platební bilance. Taková sestava může mít rozdílné podrobné členění a publikována je zpravidla v agregovaném pojetí. Z hlediska účtů je platební bilance členěna na běžný účet, kapitálový účet, finanční účet a účet změny devizových rezerv. Není sice známo, co je na běžném účtu běžnějšího než na jiných účtech, avšak z hlediska horizontální struktury (jednotlivé položky) je povaha těchto účtů rozdílná (např. krátkodobý kapitál tvoří protipoložku běžného účtu). Není smyslem uvádět podrobnější rysy a popis položek platební bilance, avšak pro úplnost, dříve než bude popsán alternativní přístup k platební bilanci, tj. z hlediska devizové

nabídky (kredit) a devizové poptávky (debet), bude dále podána stručná charakteristika jednotlivých účtů.

- **Stručná charakteristika účtů**

Běžný účet zachycuje všechny transakce (kromě finančních) týkající se ekonomických hodnot a vztahující se na tuzemce a cizozemce (rezidenti a nerezidenti). Patří sem toky zboží a služeb, důchody z investic a jednostranné převody (kompenzující položky poskytnuté nebo získané bez protihodnoty). Kapitálový účet zachycuje všechny transakce spojené s příjmem nebo vydáním kapitálových převodů nevyrobených nefinančních aktiv (tím se v podstatě kryje hmotný majetek jako např. patenty, smlouvy o pronájmu apod.). Finanční účet zachycuje všechny transakce spojené se změnou vlastníka zahraničních finančních aktiv a pasiv příslušného státu. Účet změn devizových rezerv se týká měnového zlata ve státní pokladně a měn jiných států (zahraničních měn). Bilancující položku platební bilance představují nezaznamenané transakce (chyby a opomenutí).

- **Mezinárodní investorská pozice**

K tokovému zaměření platební bilance je v úzkém vztahu mezinárodní investorská pozice, která ukazuje stavy finančních aktiv nebo pohledávek a finančních pasiv nebo dluhů státu vůči zahraničí. Z analytického hlediska je zajímavý rozdíl mezi stavem aktiv a pasiv, tj. čistá investorská pozice, což představuje věřitelskou nebo dlužnickou pozici a je rovnocenné té části majetku státu, kterou lze přisoudit nebo odvodit z jeho vztahu k zahraničí. Meziroční změna stavu aktiv a pasiv (během určitého období) je daná především ekonomickými transakcemi v platební bilanci (toky), poté změnami v ocenění vyplývajících z pohybu devizových kurzů, reálných směnných relací, případně dalšími opravami.

- **Zásada rezidentství**

Mezinárodní transakce uváděné v platební bilanci jsou takové, které se uskutečnily mezi ekonomickými subjekty různých států. To znamená, že nejde o fyzický pohyb zboží, služeb, důchodů a kapitálu z jednoho do druhého státu, nýbrž kritériem je převod (kdy) těchto ekonomických hodnot mezi subjekty se sídlem v různých státech (zásada residence). Za rezidentský ekonomický subjekt je pro účely platební bilance považován např. nefinanční podnik se sídlem v ČR bez ohledu na to, kdo je jeho vlastníkem. Pobočky různých firem (např. obchodních řetězců) jsou považovány za rezidentské bez ohledu na to, že sídlo jejich majitelů (mateřské firmy) je v zahraničí. Jednotlivci jsou považováni za občany těch států, kde obvykle žijí. Ti, kteří dočasně žijí nebo jsou zaměstnaní v nějakém státě, nejsou považováni za rezidenty (občany) tohoto státu, nýbrž za občany svého mateřského státu.

- **Podvojný zápis**

Platební bilance je v zásadě konstruována tak, že každá transakce musí být zaznamenána dvěma položkami ve stejné peněžní výši. Respektuje tudíž systém podvojného účetnictví, který je, kromě jiného, vlastní národním účtům. To znamená, že platební bilance se skládá z položek na debetní straně (má dáti se znaménkem minus) a na kreditní straně (dal se znaménkem plus). Součet všech debetních položek musí být roven součtu všech kreditních položek; to znamená, že celkový úhrn všech položek v platební bilanci je roven nule, resp. že celkový debet se rovná celkovému kreditu. O položce „chyby a opomenutí“ již byla zmínka; může být uváděná na debetní nebo na kreditní straně. V praxi často dochází k tomu, že se účty navzájem nevynulují. Je-li tato „položka“ velká a chybu nelze identifikovat, znesnadňuje to interpretaci údajů.

- **Různost přístupů k platební bilanci**

Sestavování platební bilance je velice obtížnou záležitostí stejně jako sestavování národních účtů (o jejich vztahu později). Technika takového sestavování nemůže být vyřešena jen pomocí pravidel o debetu (má dáti) a o kreditu (dal). Kromě toho je možno k platební bilanci přistupovat z hlediska aktiv a pasiv, jakož i z hlediska inkasa a platby. V platební bilanci každý vzestup aktiv musí být jinde doprovázen poklesem aktiv (pohledávek) nebo vzestupem pasiv (závazků). Zároveň každý pokles aktiv musí najít jinde svou protipoložku ve vzestupu aktiv (pohledávek) nebo v poklesu pasiv (závazků). Debet tedy představuje vzestup aktiv a pokles pasiv. Kredit je poté poklesem aktiv a vzestupem pasiv. V zásadě mezi všemi položkami platební bilance existují určité vztahy a žádná z položek nemůže být zvýšena nebo snížena bez snížení nebo zvýšení některé z ostatních položek. Platební bilance je integrovaný celek; změna v jedné její části musí být následována změnami v jiných částech.

- **Platby za transakce**

Prodej, nákup (zboží i služeb) nebo investice se musí v mezinárodních ekonomických vztazích (v zahraničním obchodě) zaplatit. Jsou to tedy debety a kredity za zboží, služby, důchody, jednostranné převody (transfery), přímé zahraniční investice a další kapitálové položky vznikající jejich nákupem nebo prodejem a vyrovnávající debetní a kreditní položky na účtech platebních prostředků (účty používané jako platební prostředky). Jsou to většinou účty krátkodobého kapitálu, nebo účty pokladní (za hotové) či bankovní (šekové), používané při mezinárodních platbách.
- **Změna aktiv a pasiv jako transakce**

Krátkodobá korunová aktiva (majetek) nebo peníze vlastněné cizozemci (nerezidenty) jsou pro ČR pasiva. Cizí měna (např. SKK) ve vlastnictví ČR (občanů nebo ČNB) představuje aktiva ČR. Vývoz zboží z ČR je poklesem aktiv českého státu a kreditem; dovoz zboží do ČR je vzestupem aktiv českého státu a debetem. Platí-li se za vývoz zboží z ČR českou měnou (českou korunou), která je např. v držení SR, je to snížení pasiv ČR (závazků vůči ČR) a debetní zápis. Uskuteční-li se vývoz z ČR na úvěr nebo je přijatá platba v měně dovážejícího státu (např. dovoz SR v SKK), jde o vzestup aktiv ČR a debet. Je-li dovoz do SR z ČR placen měnou vyvážejícího státu (Kč), která je v držení SR, je to snížení aktiv dovážejícího státu (SR) a kreditem. Financování dovozu úvěrem nebo platbou v měně cizího státu (např. SKK), je úvěr vzestupem pasiv dovážejícího státu nebo poklesem jeho aktiv.
- **Debet a kredit z hlediska inkasa a plateb**

Pojetí, resp. způsob nazírání na debet a kredit odpovídal koncepci inkasa a plateb. Z toho poté vyplývá, že debet je mezinárodní platbou a kredit je mezinárodním inkasem. Mezinárodní transakce související s přílivem peněz do určitého státu je pro něj inkasem a související s odlivem peněz je platbou. V platební bilanci se považují inkasa za kredit a představují pasiva, kdežto platby jsou debetem a vystupují jako aktiva. To znamená, že vývoz zboží a služeb z ČR je inkasem, tj. dochází k přílivu peněz do ČR, naproti čemuž dovoz zboží a služeb do ČR je platbou, tj. dochází k odlivu peněz z ČR.
- **Vertikální struktura platební bilance**

Po tomto pojmovém vymezení mezinárodního pohybu zboží, služeb, důchodů, transferů a kapitálu je možno definovat vertikální strukturu platební bilance jako rozčlenění všech mezinárodních transakcí do dvou skupin: na operace debetní (se znaménkem minus) a kreditní (se znaménkem plus). Za rozlišující znak pro strukturování všech transakcí (resp. jejich výsledků) na položky debetní a kreditní je považován vztah příslušné operace k poptávce po devizách (debetní operace) a k nabídce deviz (kreditní operace), což odpovídá dříve uvedeným přístupům k platební bilanci z hlediska změn aktiv a pasiv i z hlediska inkasa a plateb. Rozhodujícím pro zařazení tedy není jestli jde o vývoz nebo dovoz, což znamená, že vývoz zboží i dovoz kapitálu jsou společně umístěny na kreditní straně, neboť představují nabídku deviz a dovoz zboží spolu s vývozem kapitálu jsou umístěny na debetní straně, neboť představují poptávku po devizách. Na devizovém trhu nabídku deviz vytvářejí vývozci zboží a služeb, nebo dovozci důchodů, jednostranných převodů (transferů) a kapitálu. Na druhé straně poptávku po devizách tvoří dovozci zboží a služeb, nebo vývozci důchodů, transferů a kapitálu. Snížení devizových rezerv představuje nabídku deviz a zvýšení devizových rezerv je poptávkou po devizách. Pro úplnost nutno uvést, že chyby a opomenutí se znaménkem plus jsou zařazeny na kreditní stranu (nabídka deviz) a se znaménkem minus na debetní stranu (poptávka po devizách).
- **Výkonová bilance – 1. a 2. okruh PB**

Platební bilanci lze rozdělit i do dvou relativně samostatných okruhů. První okruh představuje bilance výkonů (zboží a služby), která zároveň v národních účtech ve výdajích na HDP tvoří složku (čistý vývoz), o níž se upravují hrubé domácí konečné výdaje (konečná spotřeba a tvorba hrubého kapitálu) na HDP. Druhý okruh představují zbývající položky platební bilance (důchody, převody, kapitál a změna devizových rezerv), přičemž saldo 2. okruhu má opačné znaménko než saldo 1. okruhu.

Pro názorné vyobrazení výše uvedeného přístupu a rozdělení položek na kreditní a debetní, tj. vztahu příslušné transakce k nabídce deviz a poptávce po devizách, je uveden následující příklad. Náhodně vybrané dva konkrétní roky z časové řady platebních bilancí, v nichž existuje zápis o změnách devizových rezerv a o chybách na kreditní a debetní straně, představují dvě období (t a t_1).

Tab. č. 1 Devizová nabídka a poptávka, resp. kredit (+) a debet (-) platební bilance

v mld. Kč

Nabídka deviz, kredit			Poptávka po devizách, debet			Saldo	
položky	období		položky	období		období	
	t	t ₊₁		t	t ₊₁	t	t ₊₁
Vývoz zboží	709,3	1 121,1	Dovoz zboží	864,5	1 241,9	-155,2	-120,8
Vývoz služeb	227,2	264,8	Dovoz služeb	171,2	210,2	56,2	54,6
Dovoz důchodů	44,7	75,4	Vývoz důchodů	69,8	128,4	-25,1	-53,0
Dovoz převodů	27,4	36,6	Vývoz převodů	16,1	22,3	11,3	14,3
Dovoz kapitálu	184,3	205,2	Vývoz kapitálu	149,7	57,3	34,6	147,9
Snížení DR	56,0	-	Zvýšení DR	-	31,6	56,0	-31,6
Chyby	22,4	-	Chyby	-	11,4	22,4	-11,4
Nabídka celkem	1 271,3	1 703,1	Poptávka celkem	1 271,3	1 703,1	0,0	0,0
1. okruh PB	936,5	1 385,9	1. okruh PB	1 035,7	1 452,1	-99,2	-66,2
2. okruh PB	334,8	317,2	2. okruh PB	235,6	251,0	99,2	66,2

1.4. Platební bilance a národní účty

- Svázanost platební bilance a národních účtů – nutná podmínka**

Platební bilance a mezinárodní investorská pozice jsou úzce svázány se soustavou národních účtů; dokonce možno říci, že svým způsobem tvoří jejich součást, neboť národní účty jsou nejkomplexnější soustavou ukazatelů o vývoji a o stavu národního hospodářství. Nejdůležitější poznatky směřované při ujasňování smyslu národních účtů, které představují soustavné, vnitřně sladěné sledování souhrnných národohospodářských ukazatelů i jejich vzájemných vztahů a podmínek, jsou nejlépe prezentovány v metodickém materiálu Eurostatu (ESA 1995) přeloženém do češtiny a vydaným Českým statistickým úřadem (v květnu 2000), jakož i v materiálech ČSÚ jako např. Národní účty ČR za roky 1993 a 1994 (zdroje, metody a výpočty) a každoročně sestavované čtvrtletní a roční národní účty za Českou republiku. Z hlediska účelu této studie je potřeba uvést, že jeden z důležitých zdrojů údajů pro národní účty (nefinanční a finanční a čtvrtletní i roční) představuje platební bilance sestavovaná Českou národní bankou. Pravdou však je, že určité potíže nastávají s relativně vysokou částkou nezařazených transakcí v platební bilanci uváděnou jako položky „chyby a opomenutí“, která ročně většinou kolísá z minusu do plusu a obráceně. Vzhledem k tomu, že národní účty ČR neznají pojem „nezbilancováno“, neboť vybilancování jednotlivých položek nefinančních účtů a finančního účtu je nutnou podmínkou jejich sestavení, musí být prováděny orientační odhady při zařazování této „položky“ do transakcí.

- Zahraniční účty jako institucionální sektor**

Národní účty se zabývají celkovou výkonností národního hospodářství, zachycují na jednotlivých účtech transakce s produkty a zahrnují tak toky zboží a služeb, zkoumají důležitost hlavních složek tvorby zdrojů HDP a jejich užití v jednotlivých letech (i ve čtvrtletích), čímž ukazují změny v čase a vnitřní vztahy mezi různými částmi národního hospodářství. Kromě toho na dalších účtech zachycují rozdělovací transakce a finanční transakce. Ve všech těchto transakcích mají své místo i statistické údaje z ČNB, tj. z devizové statistiky, která tvoří základní podklad pro sestavení platební bilance ČR. Ve struktuře národních účtů, kromě běžných a akumulčních účtů, vystupují i zahraniční účty, které zachycují transakce mezi rezidentskými a nerezidentskými ekonomickými subjekty. Přísně vzato, v zahraničních účtech (zboží a služby, prvotní důchody a běžné převody, akumulace) zachycení nerezidenti netvoří institucionální sektor, avšak v soustavě národních účtů mají podobnou úlohu jako jiné institucionální sektory. Pro všechny výpočty v národních účtech, ukazující vztah ekonomiky ČR a zahraničí, jsou plně využívány údaje z platební bilance a z mezinárodní investorské pozice ČR.

1.5. Některé analytické vztahy

• **Z integrity PB a SNA vyplývají důležité věcné vazby**

Platební bilance představuje integrální součást národních účtů, takže existuje mezi nimi úplná shoda v některých otázkách. Pro účely této studie je důležité, že je několik možností vyjádřit souvislosti mezi transakcemi zachycenými v platební bilanci a souhrnnými výsledky ekonomiky zobrazenými v národních účtech a tudíž několik významných analytických vazeb mezi položkami obou vrcholných sestav. K nejdůležitějšímu patří vztah mezi běžným účtem platební bilance a účty tvorby důchodů, rozdělení a přerozdělení důchodů a jejich užití formou konečné spotřeby, kde výsledkem jsou úspory jako hlavní zdroj akumulace. V zásadě platí, že zůstatek na běžném účtu (saldo jeho příjmů a výdajů) je roven v národních účtech saldu národních běžných transakcí s nerezidenty. Toto saldo představuje rozdíl mezi tvorbou hrubých národních úspor a výdaji na tvorbu hrubého kapitálu.

Celková konstrukce uváděná zpravidla v publikaci ročních národních účtů jako analytická tabulka typu M (důchody, výdaje a kapitálové transakce) spočívá v tom, že k vytvořenému HDP se přičtou nebo odečtou čisté prvotní důchody od nerezidentů (+) a nerezidentům (-), čímž je získán hrubý národní důchod (HND). K němu se přičtou nebo odečtou čisté běžné převody od nerezidentů (+) a nerezidentům (-), čímž je získán hrubý disponibilní (národní) důchod (HDD). Po snížení hrubého disponibilního důchodu o celkové výdaje na konečnou spotřebu (domácnosti, vláda, neziskové instituce) zůstávají vytvořené hrubé národní úspory (HNÚ), které slouží k financování výdajů na tvorbu hrubého kapitálu (THK), kam náleží fixní kapitál, zásoby a cennosti. Rozdíl mezi vytvořenými HNÚ a výdaji na THK představuje saldo národních běžných transakcí s nerezidenty.

V národních účtech platí:

Obecně	Konkrétně (v mld. Kč)
1. HDP	2 751
2. čisté prvotní důchody (+, -)	-139
3. = HND (1±2)	2 612
4. čisté běžné převody (+, -)	6
5. = HDD (3±4)	2 618
6. minus výdaje na konečnou spotřebu	1 995
7. = HNÚ (5-6)	623
8. minus výdaje na THK	766
9. = saldo běžných transferů s nerezidenty	-143

Čisté prvotní důchody a čisté běžné převody v národních účtech na běžném účtu platební bilance představují bilanci výnosů a bilanci běžných převodů (příjmy méně výdaje):

V platební bilanci platí:

Obecně	Konkrétně (v mld. Kč)
1. vývoz zboží a služeb	1 962
2. minus dovoz zboží a služeb	1 972
3. = saldo výkonové bilance	-10
4. saldo bilance výnosů (+, -)	-139
5. saldo bilance převodů (+, -)	6
6. zůstatek běžného účtu (3±4 a 5)	-143

Saldo výkonové bilance v platební bilanci představuje v národních účtech čistý vývoz, o který se zvětší nebo zmenší výdaje na konečnou spotřebu a na tvorbu hrubého kapitálu, aby byl získán HDP.

• **Běžný účet se rovná saldu běžných transakcí**

Z výše uvedeného příkladu je vidět, že saldo národních běžných transakcí s nerezidenty představující vyrovnávací položku v bilanci důchodů a výdajů v národních účtech je shodné se zůstatkem běžného účtu v platební bilanci. Z toho lze vyvodit důležitý poznatek, že běžný účet, i když zachycuje mezinárodní

ekonomické transakce, odráží chování domácí (národní) ekonomiky z hlediska vztahu mezi tvorbou hrubých národních úspor a výdaji na tvorbu hrubého kapitálu. Prakticky to znamená, že zvýšení výdajů na tvorbu hrubého kapitálu ve srovnání s vytvořenými hrubými národními úsporami bude mít pro běžný účet stejný důsledek jako snížení hrubých úspor ve srovnání s tvorbou hrubého kapitálu.

- **Vliv HDND na běžný účet**

Stejně tak platí, že rozdíl mezi hrubým disponibilním (národním) důchodem a hrubými národními konečnými výdaji je zůstatek běžného účtu, neboli saldo národních běžných transakcí s nerezidenty. Ke zlepšení zůstatku běžného účtu (snížení schodku nebo zvýšení přebytku) je potřeba uvolnit disponibilní zdroje pro konečné výdaje, tj. snížit výdaje na konečnou spotřebu ve srovnání s hrubým disponibilním (národním) důchodem. Zlepšení běžného účtu je možno dosáhnout rovněž zvýšením hrubého disponibilního (národního) důchodu, přičemž nesmí dojít k růstu výdajů na konečnou spotřebu.

- **Identity**

Z výše uvedeného je zřejmé, že mezi běžným účtem a bilancí důchodů platí určité identity, které však nepopisují chování ekonomických subjektů v jednotlivých sektorech ekonomiky a jejich vztah ke quasi sektoru nerezidentů. Nelze proto z tohoto titulu vyvodit nějaký závěr o možnostech změn zůstatku běžného účtu.

- **Kapitálový a finanční účet PB ve vztahu k účtům akumulace SNA**

Kromě transakcí na běžném účtu platební bilance a jejich vztahu k bilanci důchodů a výdajů (účty prvotního rozdělení, druhotného rozdělení a užití důchodů v národních účtech) je významné i spojení mezi kapitálovým a finančním účtem platební bilance a akumulačními účty, které v národních účtech zobrazují změny jednotlivých složek aktiv a pasiv (i v členění podle sektorů) a čistého jmění. Účty akumulace celkové ekonomiky obsahují kapitálový účet a finanční účet (první část) a změny aktiv, pasiv a čistého jmění (druhá část). Kapitálový účet ukazuje zdroje finanční akumulace na straně pasiv a strukturu tvorby hrubého kapitálu na straně aktiv. Finanční účet ukazuje hodnotu zakoupených finančních aktiv a vznik závazků. Vzhledem k tomu, že konsolidované domácí toky v národních účtech se navzájem ruší, tak v platební bilanci transakce promítnuté do kapitálového a finančního účtu jsou shodné s položkami finančního účtu nerezidentů.

- **Možnosti úpravy běžného účtu**

Z vazby mezi domácí (národní) ekonomikou a zahraničím vyjádřené rozdílem mezi HDP a hrubými národními konečnými výdaji (konečná spotřeba a tvorba hrubého kapitálu) vyplývá, že zůstatek běžného účtu platební bilance (nebo saldo národních běžných transakcí s nerezidenty), který vyjadřuje čistou vnější ekonomickou pozici, je možno zvýšit nebo snížit poklesem nebo růstem zdrojů k dispozici pro konečné výdaje, přičemž ty se musí rovnat celkovým finálním výdajům. Stejně platí, že rozdíl mezi domácí realizovanou poptávkou (konečná spotřeba a tvorba hrubého fixního kapitálu) a domácí efektivní nabídkou (HDP upravený o tvorbu zásob) se musí rovnat rozdílu mezi vnější poptávkou a vnější nabídkou (až na znaménko).

- **Běžný účet je roven transakcím na všech zbývajících účtech (s opačným znaménkem)**

Kromě toho v samotné platební bilanci platí, že součet všech položek běžného účtu, kapitálového účtu, finančního účtu a účtu změn devizových rezerv je nulový (plus minus chyby a opomenutí). Tuto vlastnost mezinárodních transakcí zachycených v platební bilanci (identita), jež ukazuje, že úhrn kapitálových převodů je nulový, vyjadřuje rovnice:

$$ZBU = ZKU + ZFU + ZDR$$

kde: ZBU je běžný účet, ZKU je kapitálový účet, ZFU je finanční účet, ZDR je změna devizových rezerv.

Zároveň to znamená, že běžný účet je v zásadě roven (až na znaménko) kapitálovému a finančnímu účtu (tj. úhrnu všech kapitálových a finančních transakcí) a úhrnu transakcí zahrnujících devizové rezervy. Tento vztah ukazuje, že úhrn zdrojů získaných ze zahraničí se musí rovnat změně pohledávek vůči zahraničí. Schodek běžného účtu platební bilance znamená, že přebytek zdrojů získaných ze zahraničí musí být vyrovnán (promítne se) snížením zahraničních aktiv nebo zvýšením závazků vůči nerezidentům. A naopak.